

PROSVETA

Glasnik Poverjeništvu UJU v Ljubljani
o kulturnem in prosvetnem gibanju učiteljstva.

Z vetopom v nacionalno državo je postala naša organizacija nositeljica važne kulturne in prosvetne naloge; čimjačje in čimširše bo njeno kulturno in prosvetno delovanje tembolj bo služila narodu in državi. Kulturno in prosvetno delo naj ne bo le sredstvo drugim ciljem temveč naj služi samo svojemu vzvišenemu idealu.

Kdor plove brez smotra in jasne smeri v svetovni reki, je izgubljen, ta služi le drugim; zato se moramo vprašati: ali imamo pravi smoter, pravi ideal, brez pravega ideala in jasne smeri ni mogoč napredek. Kake kulturne in prosvetne ideale imamo izven šole? Usmerjajmo tudi v tem pravcu svojo pot!

Kako se nam oteškoča šolsko in izvenšolsko delo.

(Poročal pri logaškem učiteljskem krožku v Žireh Vladimir Požar.)

Učiteljevo delovanje delimo v šolsko in izvenšolsko. Važen del šolskega delovanja je tudi vodstvo posameznih šol. Pod izvenšolskim delovanjem pa razumevamo: šolske odre, roditeljske sestanke, poljudna predavanja, knjižnice, pouk v petju, glasbi itd.

Da more učiteljstvo svoje dvojno delovanje vršiti čim enotneje, se mu je ravnati po šolskih zakonih, po šolskem in učnem redu in njega izvršilnih predpisih ter novjših naredbah in odredbah višjih šolskih oblasti.

Poglejmo najprej v šolsko delo. Pred začetkom šolskega leta je popisati šoloobvezne otroke od hiše do hiše.

To delo pripada po deželnem zakonu o šolskem nadzorstvu z dne 23. oktobra 1912, veljavnem za bivšo vojvodino Kranjsko krajnim šolskim svetom, kar pravi točka e) § 11.

Podrobneje navodila za to popisovanje je dajal šolski in učni red z izvršilnimi predpisi, ki pa so vsi z naredbo poverjeništvu za uk in bogočastje izpremenjeni. (Glej Fink II, zap. št. 26.)

Po tej premembi tozadevnih členov dokončnega šolskega in učnega reda, je krajni šolski svet prost tega popisovanja, njegovo delo pa naloženo — lahko trdim — protipostavno na ramena šolskih voditeljev.

Krajni šolski sveti se — umljivo — ker razbremenjeni, ne oglase in jim tu ni za zakon, kako pa bi kričali, da se jim naloži s kako naredbo novo delo, ki ga ne bi bilo v zakonu.

Šolska vodstva, ki imajo dela čez glavo, naj delajo še za krajne šolske svete. Pa naj bi že bilo, saj se dela ne bojimo, a pogledimo, če je koristno, da pade to delo na šole in je li s tem popisovanjem šolskih otrok poenostavljeno.

Po § 1. — Fink II, zv. str. 30 izvrši šolski voditelj šolsko popisovanje najkasneje 14 dni pred začetkom novega šolskega leta od hiše do hiše. Zapiske, ki jih je nabral pri popisovanju mora primerjati s krstno knjigo ali drugimi uradno zanesljivimi statističnimi izkazi. Krajni šolski svet plača za popisane otroke 2 Din.

V avgustu torej naj bi bilo popisovanje od hiše do hiše. Ljudje so na polju. Da bi čakali na voditelja, kdaj pride, doma, niti misliti ni ob delu. Pa če bi tudi bili doma, koliko je staršev, ki vedo za rojstni dan svojih otrok! Popisovanje je trud zaman, slednjič moraš le vse izpisati iz rojstne knjige. Župni uradi niso dolžni izdajati izpisov. Imaš morda uro daleč do župnega urada, župnika pa ni doma enkrat, dvakrat. Pot je zastoj! Si dolžan hoditi zastoj in trgati svoje podplate? Saj uraduješ tedaj, a o potnih stroških nikjer govora.

Imaš obvezen šolski okoliš, morda nad uro daleč, tja moraš za 2 Din, če je v vasi le 1 nov šoloobvezen otrok. Če staršev ni doma, narediš pot še enkrat, zdaj seveda za ista 2 Din.

LISTEK.

Vidov dan.

(Govor Nežike Činžarjeve, učenke IV. razreda meščanske šole v Krškem, ob priliki proslave Vidovega dne na dan 17. junija t. l.)

Kdor s srcem tenko posluša, pa čuje tudi danes tam doli s Kosovega daljno šumenje žitnega polja; zrna zoré, klasje klone, in nad temi šumečimi zlatimi valovi se v solncu lahko prelivajo krvave kaplje makovih cvetov...

Bilo je, ko je sredi tega polja umiral car Lazar; bilo je, ko so bratje Jugoviči z najmlajšim Damjanom pokropili to zemljo s sveto svojo krvjo; bilo je, ko je rdele vse polje v eni sami veliki gorjupi kaplji krvavega makovega cveta. Bilo je trpljenja, silne tuge in gorja...

To pa ni poenostavljeno uradovanja, pač pa ga obtežuje. Krajni šolski svet pa, ki se zaveda, da je to delo po zakonu njegovo, se ti smeje.

Poglejmo pa še, kdo vodi evidenco nad onimi učenci, ki so hodili že pred letom 1921./22. v šolo.

Višji šolski svet pravi v odloku z dne 23. marca 1921. št. 3745 (Fink II, zap. št. 16), da ostanejo za te otroke do konca njih šolske obveznosti v veljavi še sedanje tiskovine.

Vodstvo stare matice gre krajnim šolskim svetom. Evidenca starejših učencev je torej v rokah krajnih šolskih svetov, ona izza leta 1921./22. dalje pa v rokah šolskih voditeljev.

Kdo odgovarja za pravilnost, ali krajni šolski svet ali šolsko vodstvo? Ali je evidenca šoloobveznih otrok tako lažja in boljša?

Enaka zmeda vlada glede ur iz kmetijstva in srbohrvaščine v urnikih.

Fink I, zap. št. 4 določa, kako izpopolniti ure iz nemščine z drugimi predmeti, Fink II, str. 56., 3 odst. pa, da je jemati za kmetijstvo tedensko po 1 uro od 5 prirodoznanskih in 1 uro od risanja. Za srbohrvaščino se morajo porabiti ure učnega jezika.

Tako nimata po 2 šoli enake kategorije na urnikih za posamezne predmete enakega števila ur. Treba je torej vsaj začasnega učnega načrta za vsako kategorijo šol.

Takih slučajev, ki razdirajo enotnost šolskega delovanja, bi se dalo navesti še mnogo.

Pa pogledimo še izvenšolsko delo, ki ga želi ministrstvo prosvete z O. N. br. 48.947 z dne 30. novembra 1922, oziroma pokrajinska uprava, oddelek za prosveto in vere z odlokom z dne 5. januarja 1923, št. 5083/22.

Med narodno prosvetovanje šteje okrajni šolski svet v Logatcu z odlokom z dne 22. februarja 1923, št. 356 tudi pouk šoloobveznih v petju.

Vsakdo pa ve, kaj dela izvenšolskemu delu na deželi največje zapreke. To je pomanjkanje prostorov in ker se nadeva vsakemu učiteljevemu delu izven šole pečat političnega udeleževanja. S tem so že v kali temu delu izpodbita tla. A mi se tega ne plašimo, le prostora, tega nam dajte.

Fink II, zv. zap. št. 28 nam pri naša naredbo deželne vlade o uporabljaju zgradb za javne šole. Petje tam ni omenjeno in šole ne smeš uporabljati zanj. Nehati moraš s poučevanjem petja, če ti tega ne dovoli krajni šolski svet, ki je, — kot pravi špeciellen odlok višjega šolskega sveta z dne 6. marca 1923, št. 1288 oziroma odredba za prosveto in vere z dne 31. januarja 1923, št. 299 — po § 11, točka d) deželnega zakona za bivšo Kranjsko z dne 23. oktobra 1912 — zakoniti zastopnik šolske občine, ki je lastnica šolskega pohištva in ima pravico in dolžnost nadzorovati šolsko poslopje, torej tudi njega uporabo.

Pa je vsako leto pognal zeleni klas in se ozlatil — upanje na poveličanje... Danes je tam doli le še nekaj krvavih kapelj — spomin na sveta dejanja...

Kosovo polje šumi pesem, pesem o trpljenju, junaštvu in vstajenju...

Nad Gosposvetskim poljem pa leži zdaj še vedno senca velikega oblaka, ki se je vsilil iz severa tedaj, ko je stopil zadnji naš svobodni kmet z vojvodskega stola. Le-ta svobodni kmet je moral na jug siloma. Ob Dravi pa je še pokleknil, vzela iz nedrija pest prstij in zajel perišče vode iz Drave, da se navžije in napije te lepe, svete zemlje v onih časih, ko mu bo najhujše po svoji zibelki, po rojstni zemlji, po deželi slovenskih pravljic in pesmi. Prisegel pa je, da se vrne!

Zadnji svobodni kmet je odhitel na jug; vojvodski stol je prazen; polje le trudoma zeleni; temen oblak duši cvetje in klasje...

Kje pa poučevati, kako tedaj ustreči želji šolskih oblasti glede narodnega prosvetovanja! Ali naj se tako zatro pevski zbori, narodna pesem!

Ali je res le krajni šolski svet kompetenten odločiti o uporabi šolskih prostorov, zakaj potem naredbe in kako se to sklada s § 138. izvršilnega predpisa k dokončnemu šolskemu in učnemu redu, ki še ni razveljavljen in ki pravi: »Šolski prostori se smejo uporabljati za društvene in drugačne shode ali sploh v namene, ki niso omenjeni v šolskem redu, samo z dovolilom okrajnega šolskega sveta.

Kaj sledi iz teh kratkih izvajanj?

1. Da popisovanje šolskih otrok ni dolžnost šolskih vodstev, marveč dolžnost krajnih šolskih svetov; ker je to v zakonu, ki je še v veljavi:

2. da je dvojno vodstvo šolske matice z ozirom na evidenco šoloobveznih otrok nekaj nemogočega, ker se ne ve, kdo je odgovoren za pravilnost;

3. da je zahtevano popisovanje od hiše do hiše brez prehodnih, od župnih uradov izdanih izpisov prazno delo;

4. da je prosvetno delo med narodom brez varstva od zahtevajočih ga šolskih oblasti učiteljstvu nemogoče;

5. da je potrebno, da se dopolni naredba o uporabi šolskih prostorov v toliko, da je tudi pouk petja šoloobveznih dovoljen v šolskih prostorih.

6. da je potreben do novega šolskega zakona začasn šolski in učni red z izvršilnimi predpisi, kot tudi začasn učni načrt za vse kategorije osnovnih šol;

7. da naj se pri premembi izvršilnih predpisov ne privilegira duhovskega stanu tako, kot je privilegiran po § 135. izvršilnega predpisa k sedanjemu dokončnemu šolskemu in učnemu redu, ki ukazuje, da morajo šolska vodstva ustreči željam župnega urada glede ur iz verouka, kot je privilegiran po § 144. in 145., po katerih veroučitelj ni dolžan udeleževati se učiteljskih konferenc in da je vodstvo vezano pri sklicevanju konferenc radi njega na gotove dni.

Dajejo se mu te pravice, dolžnosti pa nima. V označenih §§ izvršilnega predpisa je videti, kot bi bili veroučitelji nekaki oskrbniki in gospodarji nad šolskimi vodstvi.

Poverjeništvu UJU izposluj pri višji šolski oblasti in ministrstvu sledeče:

1. Popisovanje šolskih otrok od hiše do hiše izvrši, kot mu je po zakonu ukazano, krajni šolski svet. (Matične liste smatra učiteljstvo le kot katalog in jih zato piše).

2. Pouk petja šoli odraslih se dovoli v šolskih poslopih in naj ministrstvo izda uredbo, da sme učiteljstvo uporabljati šolske prostore za prosvetno delo.

3. Poverjeništvu naj dela na to, da dobimo do uveljavljenja novega šolskega zakona, nastalim razmeram odgovarjajoč začasn šolski in učni red z izvršilnimi predpisi, kot tudi začasn učni načrt za vse kategorije šol in

4. skrb za to, da se ob morebitni izdaji novega začasnega šolskega in učnega reda, oziroma izvršilnega predpisa k njemu ne bo tako protežiralo gotovega stanu, kot je navedeno pod točko 7. nadstavljenimi resolucijami.

Kdo bo zaklical, kdo bo poiskal tega svobodnega kmeta, da se vrne in izroči knežji kamen in vojvodski stol onemu, ki bo z zamahom preklal črni oblak, da posije spet solnce na oltar v cerkvi Gospe svete, kjer bo po petsto letih peta maša slovenskega vstajenja. Zdaj je za nas vse to le pravljica in prelepa pesem, ki zveni o polnoči kot tilha igra skrivnostnih orgel, zaprtih v zapuščenih cerkvi...

Tudi Slovenci moramo vzgojiti Jugoviče, ker jih do sedaj še nismo imeli; zakaj Matjaževi vojaki se ne bodo prebudili nikoli. Imeli smo Matjaže: Samo, Ljudevit Posavski, Otokar, Gubec, Napoleon itd.; pa niso zaspali — umrli so! Vsi ti spe mrtvo spanje. Zato nam je treba sinov Jugovičev, ki bodo spet odpeli hrastov brod ob devinskih skali, ki bodo šli čez Sočo Zilo pit, ki bodo s Svinške planine udarili na Gosposvetsko polje —

Lep uspeh Tiranovih „Čudežnih gosli“.

—poš E. Tiranove »Čudežne gosli«, mladinsko opereto v 3 dejanjih je priredil v nedeljo 24. maja Sokol v Moravčah. Igra je bila dobro pripravljena — zadnji teden sta pomagala še oba č. gg. kaplana: prvi je od hiše do hiše pregovarjal starše, naj ne puste sodelovati otrokom, drugi pa je na posebnih listkih (doslej še ne v navadi) prepovedal obisk, Dvorana vkljub vsemu in še precej visoki vstopnini zraven — razprodana... Uspeh je bil popoln. Posebno je ugajal balet, ki je bil za podeželski oder nekaj izrednega. Vsesplošno priznanje naj bo tov. Gradišarjevi plačilo za požrtvovalni trud. Ravno tako so se dobro posrečile tudi druge vloge. Res jih je precej, a ni nobena dolga in zato tudi ne težka. Pavlek — Pekovčev Ciril — je odrezal imenitno. — Par manjših napak v glasbi in tekstu, ki gredo na rovaš »mrzlice«, bo pri reprizi gotovo odpadlo. Pavzo, ko gre koncem II. dejanja Pavle s krojačem po obleko, naj režija prihodnjič kakorkoli izpolni, ali pa naj — preskrbi Pavletu manjših čevljev, da bo lahko preoblekel hlače kar čeznje. Mrtev oder je mučen. Pavze med dejanji so pač neizogibne. — Igro so posetili mnogi iz Krašnje, Lukovice, Krnine, Domžal, celo iz Kamnika in Ljubljane. Vsi so izjavili, da jih je presenetila, da niso pričakovali kaj takega.

O igri je šel svoj čas po »Tovarišu« glas, da je uprizorilva samo na večjih bogato opremljenih odrih. To je popolnoma napačno mnenje. Evo naših stroškov: 10 izvodov teksta, davek, 5 pol krep-papirja, bronca, bučike, risalni žeblički in — nič. Vse drugo je zraslo doma. Kdor bi hotel igro uprizoriti in se zanima za podrobnosti, naj se obrne na tov. Tirana. Dela je res precej — pa ga ne bo nikomur žal. — Repriza se je vršila v četrtek 29. maja. — Pozneje gremo gostovat v Domžale.

Posnemanja vredno gibanje.

Učiteljsko društvo za Krški okraj je na svojem zborovanju sprejelo na Raki dne 28. maja t. l. sledeče resolucije:

I. Razmahu prosvetnega delovanja učiteljstva je največja ovira pomanjkanje primernih lokalov. Vsaka nova šolska stavba, ki se bo gradila, naj ima primerno veliko telovadnico s stalnim šolskim odrom.

II. Šolski oder naj se smatra kot današnjim časom najpotrebnejše nacionalno vzgojno sredstvo. Nobena šola naj ne bo brez šolskega odra. Krajni šolski sveti naj stavijo v proračun letno primerne zneske za nabavo in vzdrževanje šolskega odra.

Pošljite slike šolskih odrov.

Mnogi tovariši, ki so amaterji, so fotografirali šolski oder z odprtimi scenami in raznimi kulisami ter pripomočki.

Pošljite take slike tudi Prosvetnemu odseku Pov. UJU v Ljubljani (Učit. ti-

pa naj se tudi tam goraj gora odpre in naj jih požre. Na polju bo solnce, zlato klasje, makovi cvetovi; okrog vojvodskega stola ne bo več trnja; v cerkvi Gospe svete bo donela slovenska pesem na čast Jugovičem, katerih grobovi bodo ležali na skrajnem robu severnih planin.

Vsak dan je naš Vidov dan; zakaj vsak dan umirajo naši bratje brez nas. Tisti Vidov dan pa, ki bo nekoč s pomočjo mladih Jugovičev vstal, bo tako lep in silen, da bodo naša srca za trenutek obstala; čula bodo bučanje Adrije, šumenje Kosovega in slovensko pesem v cerkvi Gospe svete.

Jugoviči, ne bojmo se tega dneva! Kdor bo junak, bo poveličan! V Vidovem dnevu bo ovekovčeno njegovo ime!